

Великий кроншнеп (*Numenius arquata*). Відомі дві знахідки мігруючих птахів відносно високо в горах. 10.2009 р. – 6 ос. (згряя) під вечір пролетіли з голосним криком досить низько над долиною р. Чорний Черемош, до 900 м н. р. м., окол. с. Буркут. 10.2009 р. – 1 ос. злетіла налякана проїжджаючим автомобілем (птах шукав поживу на луках біля узбіччя дороги), пер. Шурдин, близько 800 м н. р. м., окол. с. Фошки.

Подяки

Автори висловлюють щирю подяку І.М. Агатію, В.І. Бабуху, І.В. Бойчуку, В.В. Буджаку, П.В. Бундзяку, А.Д. Волуці, О.Д. Волуці, П.І. Гаврилащук, В.М. Грищенку, М.Л. Клестову, Я.М. Когутяку, Д.Д. Манілічу, Р.І. Мелещуку, Д.А. Смірнову, А. Соколовському, М.М. Суслику, М.М. Суслику (мол.), І.Б. Термені, І.І. Чорнею, Л.В. Шкільній, І.С. Шкільному та деяким іншим дослідникам за надання неопублікованих даних чи/ї допомогу у проведенні спостережень.

* * *

Публікацію підготовано в рамках виконання теми «Організація моніторингу сучасних тенденцій динаміки раритетної флори і фауни Буковини у зв'язку зі змінами клімату з використанням ГІС-технологій» (№ держреєстрації 0113U003244).

ДО ОРНИТОФАУНИ ВЕРХНЬОЇ ТЕЧІЇ р. ІНГУЛЕЦЬ

А.О. Шевцов

Українське товариство охорони птахів; вул. Героїв Сталінграду, 19, кв. 26, м. Олександрія, Кіровоградська обл., 28008, Україна

Ukrainian Society for the Protection of Birds; Heroyiv Stalingradu str. 19/26, Olexandriya, Kirovograd region, 28008, Ukraine

✉ shevcov_anatolii@mail.ru

To ornithofauna of the upper part of the Ingulets river (Central Ukraine). - A.O. Shevtsov. - **Avifauna of Ukraine. 5. 2014.** - The head of the Ingulets river is situated in Kirovograd region. Data about 18 bird species were collected during an expedition on 18–21.07.2007. [Ukrainian].

Key words: fauna, distribution, number, rare species.

Наводяться дані про 18 видів птахів, зібрані під час експедиції 18–21.07.2007 р. у Знам'янському, Олександрівському та Олександрійському районах Кіровоградської області.

Ключові слова: фауна, поширення, чисельність, рідкісний вид.

Матеріал для даного повідомлення зібраний 18–21.07.2007 р. під час пішохідної експедиції від витoku р. Інгулець вниз по течії до м. Олександрії.

Досліджена ділянка русла річки довжиною 87 км, а загальна протяжність маршруту становила близько 130 км. Додатково під час нетривалих зупинок проводилося обстеження деяких лісових масивів, ярів, гранітних і вугільних кар'єрів, а також приток річки. Незважаючи на те що експедиція проходила у час, коли гніздовий період у багатьох птахів завершився, вдалося зібрати багато цікавих відомостей про поширення деяких регіонально рідкісних видів.

Експедиція проходила по території Кіровоградської області за таким маршрутом. Знам'янський район: с. Топило – с. Кучерівка, Олександрівський район: смт Єлизаветградка – ст. Цибулеве – с. Михайлівка, Знам'янський район: с. Цибулеве – с. Чорноліска – с. Веселий Кут – с. Калинівка – с. Дмитрівка – с. Диківка, Олександрійський район: с. Ясинуватка – с. Бандурівка – с. Олівка – с. Протопопівка – с. Войнівка – м. Олександрія.

На даній ділянці русло р. Інгулець зарегульоване 6 ставками і 2 водосховищами (Диківським та Інгулецьким). Береги водойм і саме русло дуже заросли очеретом та іншою водно-болотяною рослинністю. Незважаючи на межень, вільних від рослинності мілководних ділянок виявлено вкрай мало.

Значний вплив на чисельність, розміщення і видовий склад птахів досліджуваної території мали метеорологічні умови. Тривала посуха супроводжувалася надзвичайно високими температурами (до +40 °С), а рівень води в руслі р. Інгулець за останнє десятиліття опустився до найнижчих показників. Видимий невеликий водотік почав спостерігатися лише в районі с. Ясинуватка, тобто на відстані близько 60 км від витoku. Рівень води в Диківському водосховищі був нижчий на 2,5 м, а в Інгулецькому – на 1 м від звичайного.

Великий норець (*Podiceps cristatus*). На ставу в с. Дмитрівка, що розташований у гирлі р. Рудної (права притока Інгульця), 19.07 відмічена пара із 3 молодими птахами.

Квак (*Nycticorax nycticorax*). 19.07 у вершині великого ставу в с. Цибулеве виявлене нове поселення з 20–25 пар. Гнізда розташовані на заломач очерету, рогозу і засохлих кушач верби. Біля більшості гнізд ще трималися дорослі пташенята.

Велика біла чапля (*Egretta alba*). Зустрічалася протягом усього маршруту, але в невеликій кількості. 20.07 на мілководді водосховища в с. Диківка спостерігалася скупчення з 10 особин. Зустрічальність виду становила 2,3 ос./10 км русла.

Мала біла чапля (*E. garzetta*). 20.07 дві особини спостерігалися в різних місцях на мілководді водосховища у с. Диківка.

Сіра чапля (*Ardea cinerea*). Звичайний вид протягом усього маршруту. Зустрічальність становила 6,3 ос./10 км русла.

Руда чапля (*A. purpurea*). Один птах відмічений 19.07 на мілководді ставу в с. Цибулеве.

Білий лелека (*Ciconia ciconia*). Всього в долині Інгульця було зареєстровано 18 гнізд лелек, 17 з яких були заселені. З них 14 (77,7%) збудовані на стовпах і по 2 – на деревах і дахах сараїв. Найбільше гнізд виявлено в с. Дмитрівка – 4, смт Єлизаветградка і с. Ясинуватка – по 3. Вперше відмічено гніздування лелек в адміністративних межах м. Олександрія (мікрорайон Новолипиівка), чого раніше ніколи не спостерігалось (Шевцов, 2002).

Кількість пташенят вдалося полічити в 16 гніздах. В одному з гнізд у с. Дмитрівка лелечата напередодні залишили гніздо і їх точну кількість встановити не вдалося. В 1 (6,2%) виводку було 1 пташеня, у 5 (31,2%) – по 2, в 4 (25,0%) – по 3 і в 6 (37,5%) – по 4. У середньому лелеки вивели 2,93 пташеняти на успішну пару. 19.07 на скошених луках біля с. Чорноліска кормилися 5 літуючих лелек.

Сіра гуска (*Anser anser*). 20.07 у вершині Диківського водосховища на мілководді сиділа зграя з 58 гусей і ще 8, можливо виводок, відпочивали на невеличкому острові посеред водойми. Гніздування гусей у цьому місці відмічалось й раніше (Шевцов та ін., 2004).

Лебідь-шипун (*Cygnus olor*). Безпосередньо на Інгульці відмічено гніздування 2 пар: на ставу в с. Цибулеве – пара з 4 молодими і пара на Інгулецькому водосховищі, кількість пташенят у якої встановити не вдалося. У с. Дмитрівка на р. Рудній спостерігалися 2 гніздові пари на різних ставках, в одній з яких було 5 пташенят.

У результаті опитування місцевих жителів вдалося встановити нерегулярні місця гніздування лебедів і в інших місцях, які раніше не були відомі (Шевцов, 1996; Шевцов та ін., 2004). Так, на риборозплідних ставках, що входять до каскаду ставків на р. Інгулець у с. Кучерівка у 2005 р. гніздилося 2 пари лебедів, у яких вивелось 8 і 9 пташенят. Ще на одному ставку в цьому ж селі у 2004 р. гніздилося 2 пари, в яких було 9 і 11 пташенят.

Лучний лунь (*Circus pygargus*). 19.07 дорослий птах полював низько над заболоченими луками долини р. Інгулець біля с. Чорноліска.

Очеретяний лунь (*C. aeruginosus*). У межах досліджуваної ділянки русла Інгульця є звичайним видом (Ветров и др., 2003). Незважаючи на те що гніздовий період у більшості пар завершився, зустрічальність виду у гніздових біотопах була досить високою – 1,2 пар/10 км русла річки.

Звичайний канюк (*Buteo buteo*). 18.07 в невеликому байрачному лісі на правому березі Інгульця біля с. Кучерівка відмічений виводок канюків із 3 погано літаючих молодих. Ще 3 дорослі канюки спостерігалися 19.07 в різних місцях на ділянці маршруту між селами Чорноліска і Калинівка.

Зміїд (*Circaetus gallicus*). 20.07 дорослий птах полював низько над заболоченими луками правого берега Інгульця в районі с. Бандурівка.

Могильник (*Aquila heliaca*). 19.07 дорослий птах спостерігався над долиною р. Ингулець біля с. Черноліска. Після тривалого ширяння він попрямував у напрямку Чутянського лісу, де ще відмічається його гніздування (Милобог и др., 2002).

Чайка (*Vanellus vanellus*). Незважаючи на велику кількість місць, придатних для гніздування і живлення, чисельність виду виявилася дуже низькою. 19.07 біля с. Калинівка зареєстрований пролітаючий птах, 20.07 на мілководді Диківського водосховища годувалися 5 особин.

Сільська ластівка (*Hirundo rustica*). Гніздування 3 пар ластівок на гранітних скелях затопленого кар'єру виявлене 20.07 в околицях с. Оліївка (заказник «Велика і Мала скелі»). У 2006 р. тут гніздилося 5 пар. Це перший достовірний випадок гніздування сільських ластівок у природних біотопах на території Кіровоградської області. Найближче місце, де реєструвалися подібні випадки гніздування, – гранітні береги р. Південний Буг у Первомайському районі Миколаївської області (Кошелев, Корзюков, 1986).

Берегова ластівка (*Riparia riparia*). Гніздування в корінних берегах Ингульця протягом усього маршруту не виявлене через відсутність придатних для гніздування обривів. Єдина маленька колонія з 5 жилих нір знайдена в піщаному обриві затопленого гранітного кар'єру в околицях с. Цибулеве на лівому березі річки.

Жовтоголова плиска (*Motacilla citreola*). У межах досліджуваного регіону вперше на гніздуванні виявлена в 1993 р. (Шевцов, 2001). Нове поселення плик з 5–8 гніздових пар знайдено на заболочених луках правого берега Ингульця між селами Ясинуватка і Бандурівка.

Подяки

Автор щиро вдячний С.Д. Коломойцю і Д.В. Коніку за участь у експедиції.

ЛІТЕРАТУРА

- Ветров В.В., Милобог Ю.В., Стригунов В.И. (2003): Болотный лунь в бассейне р. Ингулец. - Мат-лы 4 конф. по хищным птицам Северной Евразии. Пенза. 162-164.
- Кошелев А.И., Корзюков А.И. (1986): О гнездовании деревенской ласточки на скалах в нижнем течении р. Южного Буга. - Орнитология. М.: МГУ. 21: 161-163.
- Милобог Ю.В., Ветров В.В., Стригунов В.И. (2002): Современное состояние хищных птиц бассейна реки Ингулец. - Бранта. 5: 14-24.
- Шевцов А.А. (1996): Новые данные о лебеде-шипуне в Кировоградской области. - Мат-ли конфер. 7–9 квітня 1995 р., м. Ніжин. Київ. 47-49.
- Шевцов А.О. (2001): Гніздування жовтоголової плиски на Кіровоградщині. - Беркут. 10 (1): 19.
- Шевцов А.О. (2002): Чисельність і деякі особливості екології білого лелеки в Олександрійському районі Кіровоградської області. - Беркут. 11 (2): 154-157.
- Шевцов А.О., Санжаровський Ю.О., Соріш Р.В., Єфремов В.Л. (2004): Нові, рідкісні та малочисельні птахи Кіровоградської області. - Беркут. 13 (1): 13-17.